

ЕКОНОМІКА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

УДК 061.1 ЄС: [339.13.012.1:664.12]

Т. М. Ярчук,
аспірантка,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
(ТОВ «АСТАРТА-Київ»)

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦУКРУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

АНОТАЦІЯ. Охарактеризовано напрями, окреслено перспективи та наслідки реформування ринку цукру в Європейському Союзі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ринок цукру, референційна ціна, регуляція, реформа, Європейський Союз, квота, торгівельна політика.

АННОТАЦИЯ. Предоставлена характеристика, описаны перспективы и последствия реформирования рынка сахара в Европейском Союзе.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: рынок сахара, референцированная цена, регуляция, реформа, Европейский Союз, квота, торговая политика.

ANNOTATION. In article the basic trends, prospects and implications of the further development and functionality of the reformed EU sugar market are analyzed.

KEY WORDS: sugar market, referenced price, regulation, reform, European Union, quota, trade policy.

Реформований ринок цукру є вагомою складовою торговельно-економічних відносин не лише в країнах-членах Європейського союзу, але і в усьому світі. Саме тому настільки важливими є розуміння і аналіз економічних і соціальних наслідків реформи ринку цукру.

Цукрова політика країн — членів ЄС регламентується Положенням про ринок цукру. В ньому закріплено вимоги щодо гарантованих мінімальних цін на цукрові буряки та цукор, їх регулювання, квот на виробництво цукру, системи державних закупівель, торгівлі з третіми країнами, експорту та імпорту.

Основоположними елементами регулювання цукрового ринку ЄС у рамках єдиної сільськогосподарської політики є :

— виробничі квоти, що обмежують кількість цукру, який виробники можуть реалізувати за високими внутрішніми цінами;

— імпорту мита, які захищають внутрішні ціни від впливу дешевого імпортного цукру;

— експортні субсидії, що являють собою доплати на експорт цукру в межах встановленої експортної квоти.

Дослідженню процесів реформування зовнішньоторговельної політики країн-членів ЄС у контексті розвитку ринку цукру присвячені праці С. Гудожнікова, Дж. Кеннана, М. Мейна, С. Стівенса.

Торговельна політика, що регулює ринок цукру в Європейському Союзі вступила в силу з 1 липня 2006 року. Ключовим завданням реформи стало скорочення виробництва цукру приблизно на 6 млн тонн. Процес реформи базується на відмові від квот, а також скорочення ціни на цукор на 36 %. Новий режим ринку цукру ЄС буде дійним до 2015 року. Основна мета реструктуризації — стимулювання найнеефективніших виробників залишити цукровий сектор в обмін на грошову компенсацію, що виплачується як переробникам буряків, так і виробникам цукру.

Основними цілями реформування ринку цукру в країнах — членах Європейського Союзу є:

— інтеграція ринку цукру до Єдиного ринку сільськогосподарської продукції в країнах — членах ЄС;

— скорочення виробництва цукру приблизно на 6 млн тонн до 13—14 млн тонн, скорочення експорту цукру приблизно на 4—4,5 млн тонн до рівня 1,4 млн тонн та освоєння імпорту цукру до рівня 4,5 млн тонн.

Далі буде представлено детальніший розгляд основних елементів існуючого режиму цукру ЄС і окреслено подальші перспективи його розвитку та наслідки розпочатої реформи.

Основні положення реформи ринку цукру в ЄС полягають у наступному:

— спрощення системи квот на виробництво цукру шляхом об'єднання квот А і Б;

— заміна інтервенційних цін рекомендованими;

— підтримка виробників цукру, які вирішили припинити виробництво;

— створення реструктуризаційного фонду, що призначений для заохочення підприємств, які припинили виробництво цукру, шляхом виплати компенсацій витрат від закриття заводів. Фонд буде фінансуватися за рахунок податку, що стягується з виробників цукру, ізоглюкози та інсуліну (табл. 1).

Таблиця 1

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЙНИЙ ПОДАТОК, 2006-2010 рр.

Рік	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Сума реструктуризаційного податку	€126,4/т	€173,8/т	€113,0/т	Нуль

Джерело: <http://agritrade.cta.int>

— додаткова підтримка регіонів зі скороченим виробництвом у сфері підтримки диверсифікації виробництва;

— додаткова компенсація, яка призначена фермерам у країнах, які відмовляються від понад 50 % свого виробництва цукрового буряку;

— підприємствам, які виробляють надлишкову кількість цукру, дозволено переносити надлишки виробництва і захищувати його в свою квоту на наступний рік;

— цукор, який використовується в хімічній і фармацевтичній промисловості, а також для виробництва біоетанолу, виключений з виробничих квот;

— зменшення ціни на цукор на 36 %, на цукрові буряки — на 39,7 %; при цьому виробники цукрових буряків отримують прямі платежі в розмірі 64,2 % від скорочення цін (табл. 2);

Таблиця 2

ДИНАМІКА ЗМІНИ ЦІН ЦУКОР ТА ЦУКРОВІ БУРЯКИ

Показник/період	Інтервенційні ціни на цукор (Євро/т цукру)	Ціна цукрових буряків (Євро/т цукрових буряків)
До реформи	631,9	43,6
лип. 06/вер. 06	631,9	32,9
жовт. 07/вер. 08	631,9	29,8
жовт. 08/вер. 09	541,5	27,8
Жовт. 09/вер. 10	404,4	26,3
жовт. 10/вер. 15	404,4	26,3

Джерело: <http://agritrade.cta.int>

Окрім країн — членів Європейського союзу, реформа ринку цукру має значний вплив на країни, що розвиваються. Розглянемо більш детально причини й особливості такого впливу.

Реформа ринку цукру ЄС суттєво вплинула на торговельно-економічні відносини з країнами АКТ (об'єднання африканських, карибських та тихоокеанських держав створене Джорджтаунського угодою в 1975 році). Члени організації підписали угоду про партнерство з Європейським союзом, що має офіційну назву «Угода про партнерство». Основними цілями організації є: сталий розвиток держав шляхом скорочення масштабів бідності в першочерговому порядку та встановлення нового, більш справедливого світового порядку; координація діяльності Групи АКТ у рамках реалізації Угоди про партнерство з ЄС; зміцнення єдності та солідарності між державами АКТ, а також взаєморозуміння між їхніми народами; створення і зміцнення миру й стабільності у вільному та демократичному суспільстві.

Традиційно, країни АКТ мали офіційний доступ до ринку цукру ЄС відповідно до цукрового протоколу. З часом, він був доповнений спеціальним розділом ініціативи «Все, крім зброї», що надає безмитний доступ імпорту всіх товарів із найменш розвинених країн, за винятком зброї та боєприпасів, без будь-яких кількісних обмежень (за винятком бананів, цукру і рису протягом визначеного періоду).

Зона вільної торгівлі між ЄС і 6-ма географічними регіонами АКТ надає можливість безмитного доступу до ринку ЄС, а також надає специфічні для певних країн квоти та ціни (табл. 3).

Таблиця 3

ДИНАМІКА ЗМІНИ ЦІНИ НА ЦУКОР СИРЦЮ З КРАЇН АКТ, 2005—2013 рр.

Рік	Ціна, євро/т
2005/06	523,7
2006/08	496,8
2009/09	444,8
2009/10	не менш ніж 90 % від довідкової ціни ЄС
2010/11	не менш ніж 90 % від довідкової ціни ЄС
2011/12	не менш ніж 90 % від довідкової ціни ЄС
2012/13	ринкова ціна

Джерело: <http://agritrade.cta.int/>

За рахунок бюджету ЄС прийнято восьмирічну програму допомоги для експортерів цукру з країн АКТ. Загальна прогнозна

вартість пакету допомоги становитиме 1,284 млрд євро. Нараховано 18 бенефіціарів із числа країн АКТ, що були вибрані, виходячи з наступних критеріїв:

- важливість цукрового сектору для економіки (частка цукрового виробництва в структурі ВВП і доля працюючих у цій сфері);

- наслідки реформи ринку цукру, що вимірюються як сукупні доходи, отримані від цукрового сектору.

У 2015 р. по закінченню перехідного періоду, країни, що скористалися перевагами преференційного доступу на ринок ЄС, отримають безмитний, необмежений вихід на європейський ринок. Поставка цукру в ЄС приблизно складатиме 3,5 млн т. Розглянемо детальніше поточну ситуацію на ринку цукру ЄС.

На сьогоднішній день реформа режиму ЄС в області цукру значно вплинула на зміну балансу світової торгівлі у зв'язку зі скороченням експорту та ростом імпорту в ЄС. У виробничому сезоні 2009/10 ЄС став нетто імпортером цукру в розмірі 1695 тис. т (імпорт — 3720 тис. т, експорт — 2025 тис. т). Структуру виробництва цукру в розрізі країн представлено на рис. 1.

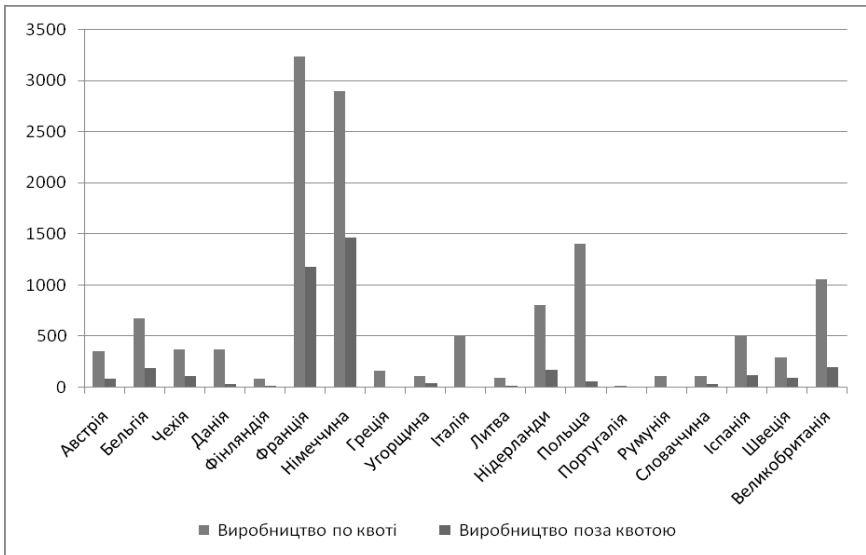

Рис. 1. Виробництво цукру в країнах ЄС у 2009/2010 рр. (тис. т білого цукру)

Джерело: Mission Sucre, FranceAgriMer, Bulletin # 488

У 2009/10 роках було зібрано рекордний урожай цукрових буряків у результаті майже ідеальних погодних умов вирощування рослин. Унаслідок великих обсягів внутрішніх поставок, скорочення обсягів світових поставок і високих цін на світовому ринку, країни ЄС експортували додатково 0,5 млн т цукру понад встановлену квоту СOT.

Прогнозні оцінки дадуть змогу краще оцінити майбутні наслідки реформи.

Так, аналітичне агентство F.O. Licht вказує, що світова ціна на білий цукор вища за довідкову ціну ЄС (404 євро за тонну) і що знецінення євро підвищить конкурентоспроможність європейського цукру на світовому ринку. У Франції (найбільшому у регіоні-виробнику цукру) прогнозується в 2010/11 МР урожай у розмірі 32—33 млн т, що є достатнім для забезпечення всіх промислових потреб і стимулювання експорту.

ФАО прогнозує, що світове виробництво цукру в 2010/11 МР складе приблизно 156,3 млн т, що на 3,5 % вище показника минулого року. Основний приріст виробництва цукру прийдеться на країни, що розвиваються і становитиме близько 117,2 млн т. У розвинутих країнах цукру вироблять 39 млн т за рахунок переглянутого в сторону збільшення прогнозу виробництва в країнах ЄС. Інвестиціям у галузь у країнах Африки сприятимуть угоди ЄС щодо економічного партнерства. Разом з тим для повної реалізації потенціалу необхідно розширяти транспортну інфраструктуру.

До основних наслідків реформи ринку цукру в ЄС можна віднести той факт, що площі під цукровим буряком скоротилися близько на 700 тис. га. П'ять країн, а саме — Болгарія, Ірландія, Латвія, Португалія та Словенія, повністю відмовились від вирощування цукрового буряка, у Фінляндії, Греції, Італії, Литві, Чехії та Словачії посіви площі під цукровим буряком скоротилися на більш ніж 50 %.

Основною метою реформи ринку цукру в ЄС є вирівнювання різниці між цінами на цукор у ЄС і світовими цінами. Наслідки реформи на сьогоднішній день є такими:

— перехід від гарантованої ціни, що повинні платити імпортери з ЄС країнам АКТ і заміна її зобов'язанням імпортерів до жовтня 2012 року платити щонайменше 90 % від довідкової ціни;

— поступова відмова від гарантій поставки та національних квот на експорт цукру і їх заміна безмитними та неквотованими поставками.

Поточний режим цукру, що як вже зазначено вище, встановлений до 2015 року, сприятиме значному загостренню конкуренції всередині регіону, в особливості, у 2014 році.

Очевидно, що реформи мають певний вплив на діяльність цукрового сектору в регіоні, виділимо основні моменти.

До позитивних сторін реформи варто віднести наступні факти:

— реформа стимулює ефективних виробників до підвищення обсягів виробництва, що буде направлено на досить вигідний ринок ЄС з цінами, котрі є вищими за ціни світового ринку при тому, що доступ на ринок значно покращується;

— після реформи з наступним скороченням внутрішнього виробництва в Європі преференційні експортери отримають не лише право на збільшення експорту, але і більш високий попит. Варто відмітити, що більш ніж 60 % експорту приходить на долю з африканських країн: Мозамбіку, Судану і Замбії;

— у короткостроковій перспективі, найзначнішим досягненням стане поява нових покупців цукрової сировини, що експортується з країн АКТ, оскільки обмеження, які раніше надавали пріоритет розподілу імпортних ліцензій серед вітчизняних переробників, будуть скасованими. В зв'язку з цим, уже сьогодні низка підприємств, які переробляють цукровий буряк, оголосили про свої плани переорієнтації на переробку тростини;

— п'ять промислових альянсів ЄС володіють 80 % усіх потужностей по виробництву бурякового цукру і контролюють 72 % ринку цукру ЄС. Конкуренція між ними щодо захоплення сировини з країн АКТ дедалі загострюється.

До негативних сторін варто віднести наступні факти:

— реформування європейського ринку цукру стало причиною зростання світових цін на цукор;

— виробники з високою собівартістю виробництва цукру покинуть галузь;

— реформа не змінила концепції обмеженого доступу на ринок для імпортного цукру. Імпорт на ринок ЄС залишається у високій ступені регульованим. Імпорт із країн-виробників, що не являються учасниками угод про преференційну торгівлю, як і раніше підлягає митному оподаткуванню: 339 євро за тонну у випадку цукру сирцю і 419 євро за тонну для білого цукру;

— аналітики відмічають низьку врожайність сільськогосподарських угідь, що відведені в багатьох регіонах ЄС під вирощування цукрових буряків. Оптимальний для вирощування рослин пояс простягається зі сходу Англії через Бельгію, Францію і Ні-

меччину, в той час як Фінляндія, Ірландія та Італія зазвичай показували найнижчі показники;

— виробники цукру несуть величезні втрати, а більшість опинилися на межі розорення, що відкриває шлях до фінансових поглинання і приходу на ринок більш крупних гравців. Німецька аналітична агенція F.O. Licht планує, що якщо всі заходи, які запропоновані в реформі, будуть прийняті, через 10 років на ринку ЄС залишиться 5 виробників цукру.

Все ще досить важко дати чітку відповідь про наслідки реформування ринку цукру в ЄС. Безумовно, вона дає свої результати, проте варто не закривати очі на недоліки, які створює нова система і намагатися їх ліквідувати. Підведемо остаточні підсумки.

Висновки. Було потрібно майже 40 років, щоб, урешті-решт, за допомогою реформи цукрового режиму в ЄС був зруйнований останній бастион старої неекономічної системи. Реформа, будучи далекою від ідеалу, прокладає шлях для поступового розвитку більш конкурентоздатного та орієнтованого на ринок європейського ринку цукру. На сьогоднішній день чітко простежуються дві ознаки розвитку цукрового ринку ЄС — зростання конкурентоспроможності, що пов'язано з перенасиченням ринку, і тенденція до олігополістичного контролю у цукровій промисловості. Дефіцит цукру на світовому ринку та надмірно високі ціни створюють важкі умови операційної діяльності для традиційних переробників цукрової тростини.

Надалі в регіонах з найвищим рівнем конкурентоспроможності рівень виробництва скорочуватиметься; буде створено новий ринок цукрових буряків і бурякового цукру; виробництво ізоглюкози із зернового крохмалю сприятиме тому, що після реформи цукрової галузі буряковий цукор ставатиме більш конкурентоспроможним. Згідно з прогнозами, виробництво бурякового цукру скоротиться до 15,6 млн тонн у 2013 році; площі під цукровими буряками скоротяться до 1,7 млн га; внутрішнє використання цукрових буряків у ЄС-27 у 2013 році збільшиться із 16,2 млн тонн (17 млн тонн з урахуванням Болгарії та Румунії) до 20,8 млн тонн; попит з боку виробників біоетанолу поступово зросте до 2,2 млн т (2013 р.) у перерахунку на білий цукор.

У кінцевому підсумку, реструктуризація цукрової промисловості та заходи державної підтримки і ринкового саморегулювання спрямовані на підвищення конкурентоспроможності цукрової промисловості Євросоюзу, збереження соціальної стабільності, екології в зонах бурякосіяння та переробки цукрового бу-

ряка. Вплив реформи на країни-виробники цукру Євросоюзу відбувається по-різному — залежно від їх виробничих можливостей і політико-економічних переваг. Країни з особливими перевагами, такі як Австрія, Бельгія, Франція, Німеччина, Нідерланди, Польща, Швеція та Великобританія, відчули вплив реформи найменше, у той час, як цукрова промисловість колишніх прибалтійських республік Радянського Союзу — Литви, Латвії та деяких інших країн — уже припинила своє існування.

Географічна складова реформованого ринку цукру відіграє дедалі меншу роль у процесі реформи, оскільки все більше підприємств у цукровому секторі виходять за кордони ринку ЄС і їх діяльність набуває більш глобального характеру.

Література

1. A First Look at the 10/11 Balance Sheet: A Return to Surplus? // С. Czarnikow, 2010. — Режим доступу: http://www.czarnikow.com/resource_library/documents/en.

2. Corporate restructuring in the EU sugar sector: Implications for the ACP // Agritrade, 2010. — Режим доступу <http://agritrade.cta.int/en/Resources/Agritrade-documents/Special-reports/Corporate-restructuring-in-the-EU-sugar-sector-Implications-for-the-ACP>.

3. South Africa seeks duty-free access to EU sugar market // Agritrade, 2010. — Режим доступу <http://agritrade.cta.int/index.php/en/Commodities/Sugar-sector/News>.

4. Sugar Price for Imports to Europe, (1980—2010) Price Chart// Mogabay, 2010. — Режим доступу <http://www.mongabay.com/commodities/price-charts/price-of-sugar.html>.

5. Sugar: Trade issues for the ACP // Agritrade, 2010. — Режим доступу <http://agritrade.cta.int/index.php/en/Commodities/Sugar-sector/Executive-brief>.

6. World sugar prices volatile//Agritrade, 2010. — Режим доступу: <http://agritrade.cta.int/en/Commodities/Sugar-sector/News/World-sugar-prices-volatile>.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2011